OIKEUSMINISTERIÖ

MUISTIO

Lainvalmisteluosasto
Lainsäädäntöneuvos Kirsi Pulkkinen

8.9.2016

Eduskunnan lakivaliokunnalle

HALLITUKSEN ESITYS LAIKSI ESITUTKINTALAIN MUUTTAMISESTA JA ERÄIKSI SIIHEN LIITTYVIKSI LAEIKSI (HE 99/2016 vp)

1 Esityksen tavoite ja pääasiallinen sisältö

Esityksen tavoitteena on panna kansallisesti täytäntöön direktiivi 2013/48/EU oikeudesta käyttää avustajaa rikosoikeudellisissa menettelyissä ja eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä.

Esitutkintalain säännöksiä, jotka koskevat epäillyn avustajan läsnäoloa kuulustelussa, täydennettäisiin. Epäillyn avustajan läsnäolo kuulustelussa voitaisiin kieltää vain, jos se olisi välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi. Läsnäolokieltoa koskeva päätös voitaisiin saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Esitutkintalakiin otettaisiin lisäksi säännökset avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta.

Poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain säännöksiä, jotka koskevat pidätetyn tai kiinni otetun vapaudenmenetyksestä ilmoittamista hänen läheiselleen, täydennettäisiin myös. Ilmoittamista voitaisiin lykätä vain, jos se olisi välttämätöntä rikoksen selvittämisen merkittävän vaarantumisen estämiseksi. Ilmoittamisen lykkäämistä koskeva päätös voitaisiin saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Lakiin otettaisiin myös säännökset alle 18-vuotiaan vapaudenmenetyksestä ilmoittamisesta hänen huoltajalleen ja sosiaaliviranomaiselle.

Eurooppalaista pidätysmääräystä koskevaan lakiin lisättäisiin säännökset avustajan nimeämisestä luovuttamispyynnön esittäneessä jäsenvaltiossa ja avustajan käyttöä koskevasta oikeudesta luopumisesta.

Direktiivin täytäntöönpanoon liittyvien ehdotusten lisäksi esitykseen sisältyy ehdotus oikeusapulain muuttamisesta. Oikeusapulakiin lisättäisiin säännös avustajan palkkion

korvaamatta jättämisestä, jos asian hoitamisessa on ollut erittäin vakavia avustajasta johtuvia laiminlyöntejä tai puutteita. Ehdotus perustuu oikeudenhoidon uudistamisohjelmaan, jossa ehdotettiin tuomioistuimien roolin tehostamista oikeudenkäyntiavustajien työn laadun valvomisessa ja lainmuutostarpeiden arvioimista tilanteissa, joissa avustajan työn laatu ei ole asianmukaista.

2 Esityksen vaikutukset

Avustajadirektiivin täytäntöönpanoa koskevilla muutosehdotuksilla parannettaisiin rikoksesta epäiltyjen ja syytettyjen oikeusturvaa.

Oikeusapulakiin lisättävä säännös avustajan palkkion korvaamatta jättämisestä olisi uusi keino avustajien työn laadun varmistamisessa. Säännös tulisi käytännössä sovellettavaksi vain harvoin. Säännöksen voidaan kuitenkin arvioida osaltaan parantavan avustajien työn laatua.

Esityksellä ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Esityksen ehdotukset eivät merkittävästi vaikuta esitutkintaviranomaisten tai tuomioistuinten tehtäviin tai työmäärään.

3 Valmistelu

Hallituksen esityksen luonnos laadittiin oikeusministeriössä virkatyönä. Luonnoksesta hallituksen esitykseksi pyydettiin lausunnot 24 eri viranomaiselta, yhteisöltä ja asiantuntijalta.

Lausuntopalautteessa suhtauduttiin direktiivin täytäntöönpanemiseksi ehdotettuihin lainmuutoksiin pääosin myönteisesti. Suurin osa lausunnonantajista piti ehdotettuja lainmuutoksia kannatettavina ja tarpeellisina. Esityksessä ehdotettuja säännöksiä ja niiden perusteluja on eräiltä osin tarkennettu.

Suurin osa lausunnonantajista kannatti myös oikeusapulakiin ehdotettua uutta säännöstä avustajan palkkion korvaamatta jättämisestä avustajan työn heikon laadun perusteella. Esityksessä säännöstä on muutettu siten, että se ei koskisi avustajalle aiheutuneita kuluja, vaan ainoastaan avustajan palkkiota.

4 Voimaantulo

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 27.11.2016, jolloin direktiivi on pantava jäsenvaltioissa täytäntöön.